

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՅ

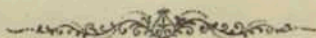
Ս. ԷԶՄԻԱՆԻՆ

1908--ՌՅԾԷ

Տարի ԽԱ.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Համար Թ.

Ս. ԷԶՄԻԱՆԻՆ

Ելեհրատարժ Տպարան Մայր Արձույ

եպիսկոպոսի ղեկավարութեամբ: Հեղինակը ջրում է և այն ամբաստանութիւնը, որ տպուեցաւ «Որբելք»-ի և ուրիշ թերթերի մէջ, որպէս թէ Սուրբիս եպիսկոպոսը մի քանի կուսակից միաքաննների հետ Մահարի ընտրութիւնը հաստատել տալու նպատակով դիմել է ներքին գործոց նախարարին և կասկածելի ցոյց տուել Մելքիսեդեկի անձնաւարութիւնը: Անձնական բացատրութիւններից և հայեացքներից դատ, որոնք նշանակութիւն ունին իբրև ժամանակակից անձնավարութեան վիպութիւն, գրբի արժէքը բարձրանում է՝ որպէս պատմութեան աղբիւր՝ մէջ բերուած պաշտօնական թղթերով և նամակներով:

ՄՈՒՐԱՑԱՆ

(† ԳՐԻԳՈՐ Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ)

Հայ, առանց այն էլ վերջերս ազօտացած գեղարուեստական գրականութեան մշակների շղթայի օղակներից մէկն էլ քակուեց . . .

Անցեալ օգոստոս ամսի 30-ին Թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցում, ծանր հոգեկան հիւանդութիւնից յետոյ մեռաւ հայ տաղանդաւոր վիպագիր Մուրացանը (Գրիգոր Տէր Յովհաննիսեան):

Մեր գրականութեան մէջ Մուրացանը, գրաւում է պատուաւոր տեղ իւր զեզուն ու ճոխ լեզուով, վիպասանական շնորհալի գրչով. նա և թատերագիր էր. նորա Ռուզան—ը շատ երկար հայ բեմի ինքնուրոյն ռէպերտուարի զարդն էր կազմում և կազմում է այժմ, իբրև պատմական—ազգային պիէսների մէջ լաւագոյնը:

Մուրացանը գրչի համեստ մշակներից էր և ուէկլամներից խուսափող, գուցէ մասամբ հէնց այդ պատճառով էլ հասարակական ասպարէզում մնում էր վարագոյրի ետև:

Նա գրական ասպարէզ ելաւ ու թաւանական թաւանների սկզբներին, իւր գրչի արգիւնքները ամփոփելով

գլխաւորապէս մեր պարբերական հրատարակութիւնների էջերում: Նա աշխատակցել է «Փորձ» ամսագրին, գրել է «Մեղու Հայաստանի» («Հայ բողոքականի ընտանիքը»), «Արձագանք», (բայի շատ մանր զրոյցներից—Տիկին Փիրալեան և այլն—նաև նորա, իբրև վիպասանի գլուխ գործոցը—«Մարգպետունի» վէպը), «Նոր-Դար» («Իմ կաթուղիկ հարսնացուն», «Անպատճառ իշխանուհի», «Խորհրդաւոր միանձնուհի», «Լուսաւորութեան կենդրոնում» և այլն) լրագրերում: Ամեն տեղ էլ Մուրացանի գրչի արգիւնքները կարգացուել են բուն հետաքրքրութեամբ: Լաւ յայտնի է, որ Նոր-Դարի այն համարները, որոնց մէջ Մուրացանի վէպը կար—ձեռքից ձեռք էր խլում ու յափշտակութեամբ կարգացում:

Բացի յիշեալներից, իւր կեանքի վերջին շրջաններում հանգուցեալ վիպասանը գրում էր «Լուսայ» («Նոյի ագռաւը», «Անդրէաս երէց» և այլն) և «Թատրոն» («Ռուզան», «Յպահանջ») հանդէսներում: Իւր միակ, բայց նշանաւոր պիէս «Ռուզան»-ը նա տպագրեց բաւականին ուշ և դորա միակ պատճառը հեղինակի բուն ձգտումն էր կատարելագործել այդ գրուածքը: Նա մինչև տպագրուելը մեր բեմերի վերայ խաղացում էր ձեռագրով և շատ հետաքրքրական է իմանալ արդեօք ձեռագրերով այդ յաճախակի կրկնուող ներկայացումները տալիս էին նորա քրտնաջան և աղքատիկ հեղինակին գոնէ մինիմում վարձատրութիւն . . .

Իւր կեանքի վերջին օրերում նա էլի զբաղուած էր «Ռուզանի» մշակութեամբ, որի միջի երգերի կտորները նա խնդրել և եղանակել էր տուել մեր միակ տաղանդաւոր երաժշտագէտ հ. Կոմիտաս վարդապետին:

Ընդհանրապէս Մուրացանը մեր կեանքի խորթ զաւակներից էր և նորա կեանքը անցաւ տանջանքների բովից ու շատ ձախող հանգամանքների մէջ. նա զոհ էր և ընտանեկան դժբախտ կեանքի: Ուրիշ աւելի յարմարաւոր պայմաններում գուցէ նորա անձնաւորութիւնը դասուէր մեր այլ նշանաւոր գործիչների շարքում:

Ծննդեամբ Մուրացանը Շուշեցի էր (1854 թուին), իսկ իւր ուսումը աւարտել էր նոյն քաղաքի Հայոց թեմական հոգևոր դպրանոցում, որից անմիջապէս յետոյ մտել էր ուսուցչական փշոտ ասպարէզը և ապա անցել Թիֆլիս առևտրական մի հիմնարկութեան մէջ հաշուապահական պաշտօնով:—

Թէև խղճուկ էր հայ վիպագրողի կեանքի մնացորդը, բայց դորա փոխարէն չքեղ էր նորա թաղումը, առհասարակ հայերս չքեղ թաղելու խիստ մասնագէտ ենք:

Սեպտեմբերի 7-ին թաղեցին Մուրացանին: Սգահանդէսը կառավարում էր այդ առթիւ կազմուած մասնախումբը: Եկեղեցական առաջի արարողութիւնը կատարուեց հէնց հիւանդանոցում հանդիսադրութեամբ թեմական առաջնորդի, որ և առաջի դամբանականը խօսեց հանգուցեալի դագաղի վրայ վանքի Մայր եկեղեցում: Թէ վանքի բակում և թէ դերեզմանատանը դագաղի վրայ խօսողներ եղան բաւականին: Հայ հասարակութեան համարեա թէ բոլոր խաւերը մասնակցել էին թաղման սգաւոր հանդիսին թէ անձամբ և թէ ներկայացուցիչներէ միջոցով: Ներկայացուցիչներ եղել են նաև շատ քաղաքներից ու հաստատութիւններից, ի թիւս որոց և Մայր Աթոռ Ճեմարանի կողմից: Դրուել են և պատկներ, ինչպէս և այլուել դրամական և այլ նոյիրաբերութիւններ, ստացուել են յանձնաժողովի անուամբ և բաւականին թուով ցարակցական հեռագրեր, ի միջի այլոց և «Արարատի» խումբագրութիւնից: Սգահանդիսի բոլոր ընթացքում կարգի վրայ հսկել է կարգադրիչ յանձնաժողովը, որ արժանի է ի հարկէ բուռն շնորհակալութեան:—

Մուրացանը թաղուեց Թիֆլիսի Խօջիվանքի գերեզմանատանը իւր գրչակից Մերենցի և Ռաֆֆու մօտ:

Հանգիստ ոսկորներիդ բեղմնաւոր հայ գրչակիր:—

† Մ Ա Ր Կ Ո Ս Ա Ղ Ս Բ Է Գ Ե Ս Ն

Տաճկահայոց և մեզ լաւ ծանօթ դէմքերից մէկն էր Մարկոս Աղաբէգեան, որ օգոստոսին յետին չքաւորութեան մէջ կնքեց իւր մահկանացուն: